

DIACONUL SÎRB DIMITRIE ȘI PENETRAȚIA REFORMEI ÎN MOLDOVA

ȘERBAN PAPACOSTEA

Împrejurările legate de domnia lui Despot Vodă în Moldova, caracteristicile dominante ale personalității și activității sale, atât înainte cît și după suirea sa în scaunul domnilor Moldovei, au constituit în trecut și continuă să constituie obiectul a numeroase cercetări, nu numai în istoriografia noastră dar și în cea străină¹. Faptul se explică nu atât prin pitorescul unei cariere care avea să inspire și o operă literară, cît mai ales prin convergența în activitatea „ultimului Heraclid” și îndeosebi a scurtului episod din istoria moldovenească pe care l-a ilustrat, a cîtorva din tendințele și procesele fundamentale ale epocii sale. Cu deosebită evidență apar în rapida desfășurare a domniei lui Despot principalele curențe care leagă în această perioadă istoria Moldovei de aceea a Europei în general și mai ales chipul în care procesele interne din Moldova se întretes cu realitățile cele mai însemnate ale istoriei Europei centrale și răsăritene.

Rivalitatea dintre Imperiul habsburgic și cel otoman în Europa centrală, eforturile diplomației habsburgice de a cîștiga puncte de sprijin în Europa răsăriteană, mai ales pentru promovarea intereselor sale față de Transilvania, pătrunderea Reformei tot mai adînc în răsăritul Europei, lupta pentru succesiune în Polonia și tendința unora dintre factorii determinanți în statul polon de a readuce Moldova în vechea sa situație față de regat, încercările unora dintre figurile proeminente ale diasporei grecești de a-și croi o situație în Europa în așteptarea, fără perspective, a unei restaurări imperiale bizantine, sînt cîteva din procesele de istorie generală care aveau să dea o întorsătură puțin obișnuită conflictului dintre marea boierime și autoritatea domnească, reprezentată la mijlocul veacului al XVI-lea în Moldova de Alexandru Lăpușneanu. În rîndurile ce urmează ne vom strădui să aducem cîteva lămuriri noi la cunoașterea unuia dintre factorii din a căror îmbinare a rezultat episodul *Despot Vodă* în istoria Moldovei, anume *acțiunea protestantismului*.

¹ V. mai recent E. Benz, *Melanchton und Jakobus Heraklides Despota (Die Reformation in der Moldau)*, în vol. *Wittenberg und Byzanz*, Marburg, 1949, p. 35—58; A. Oțetea, *Wittenberg et la Moldavie, în Renaissance und Humanismus in Mittel- und Osteuropa*, vol. I, Berlin, 1962, p. 302—321.